

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס בין טקסט אגדי לגיאוגרפיה: סוגיות נבחרות

ד"ר דביר רביב | המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

Between Legendary Text and Geography: Selected Issues | 19-1610-01

הרצאה	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
סמסטר ב	סמסטר:
רביעי, 14:00	יום ושעה
_____	שעת קבלה:
dvirraviv@gmail.com	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

קורס זה יעסוק ביחסי הגומלין שבין טקסטים תלמודיים לבין הממצא החומרי והגיאוגרפיה בדגש על ארץ ישראל וסביבותיה. הקורס ידגים את הבעייתיות, אך גם את הפוטנציאל, בבחינה במקביל של המידע ההיסטורי שניתן להפיק מספרות חז"ל, ממצא חומרי ומהיכרות עם השטח.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יתארו את המגבלות שבשילוב טקסטים תלמודיים, ממצא ארכיאולוגי ומידע גיאוגרפי, תוך מתן דוגמאות. הלומדים יסבירו את התרומה של מחקר המשלב ניתוח מקורות תלמודיים, ממצא חומרי וגיאוגרפיה, תוך מתן דוגמאות.
2. הלומדים יכירו תריסר נושאים מגוונים בתחום התרבות החומרית והגיאוגרפיה של ארץ ישראל בתקופות ההלניסטית-רומית-ביזנטית הנזכרים בטקסטים תלמודיים.
3. הלומדים יסבירו את הבעיות המתודולוגיות בשימוש בממצא חומרי לצורך שחזור ריאליה תלמודית.

מיומנויות

1. הלומדים יעריכו את היתרונות והחסרונות של השימוש במקורות תלמודיים כמסמכים היסטוריים המשקפים ריאליה.

תכנון מהלך השיעורים (כולל למידה פעילה):

הקורס יעסוק בסוגיות נבחרות בתרבות חומרית וריאליה הנזכרים בטקסטים תלמודיים. התחומים העיקריים שידונו נוגעים לחיי יום-יום, טהרה, עליה לרגל, אדריכלות ואמנות יהודית ושומרונות, וגיאוגרפיה של ארץ ישראל בתקופות ההלניסטית, הרומית והביזנטית.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
------------	-------------	-------------	-------------------	---------------------

1	מבואות, מתודולוגיה	ספראי תשל"ז; אליצור תש"ס	
2	זיהוי אתרים בטקסטים תלמודיים	רוזנפלד 2006	
3	כתובת רחוב והעיירות האסורות והמותרות	זוסמן 1976; ספראי 1977; דמסקי 1978; Ben-David 2011	
4	ברייטא דתחומין	בר-אילן תשנ"א; Ben Eliyahu 2019	
5	מדרש ויסעו	רביב תשפ"א	
6	אגדות החורבן – בין המרד הגדול למרד בר-כוכבא	טרן תשנ"ז; כהנא ואחרים תשע"ח, 453–472; עבאדי תשפ"א	
7	אגדות החורבן – הרובד הגיאוגרפי	ביכלר תשכ"ח, 87–112	
8	אגדות החורבן – בין גבת לאנטיפטריס ובית שמש הקטנה שבעיירות	ליכט תשמ"ט	
9	הר המלך	שחר תש"ס; ספראי תש"ע	
10	שלוש ארצות לביעור במסכת שביעית	ספראי וספראי תשס"ח	
11	ערי חומה	ביוביץ' תשנ"ז; רוזנסון תשס"ב	
12	קו המשואות במסכת ראש השנה	ספראי וספראי תשס"ט	
13	המושב בחיים של ספרות חז"ל	כהנא ואחרים תשע"ח, 564–572; ליבנר תשע"ט	

(בקורס שנתי, יש להוסיף את המפגשים הנוספים)
 *ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
עבודה נושאית	20% מהציון הסופי
מבחן שנתי מסכם	80% מהציון הסופי

דרישות הקורס

בקורס זה יש חובת נוכחות בכל ההרצאות. תלמיד שייעדר מעל הרצאה אחת ללא סיבה מוצדקת לא יקבל ציון בקורס. ההשתתפות בקורס כרוכה בהגשת עבודה עם ציון.

ד

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

1. אליצור י', "מדרשי האגדה ותולדות היישוב היהודי בארץ ישראל", בתוך: הנ"ל (עורך), ישראל והמקרא – מחקרים גיאוגרפיים, היסטוריים והגותיים, ירושלים תש"ס, עמ' 365–374.
2. ביוביץ ד"א, "רשימת "ערי חומה" והעדות הארכיאולוגית מיודפת ומגמלא", תרביץ סו, ד (תשנ"ז), עמ' 449–470.
3. ביכלר א', מחקרים בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים תשכ"ח.
4. בר-אילן מ', "מפני מה שנו התנאים את גבולותיה של ארץ-ישראל?", תעודה ז (תשנ"א), עמ' 95–110.
5. דמסקי א', "העיריות המותרות שבתחום סבאסטי לפי הכתובת שברצפת-הפסיפס של רחוב", קדמוניות יא (3-2) (1978), עמ' 75–77.
6. זוסמן י', "כתובת מבית-הכנסת של רחוב", קדמוניות ח (1976), עמ' 123–128.
7. ישראל-טרן ע', אגדות החורבן, תל אביב תשנ"ז.
8. כהנא מ', נעם ו, קיסטר מ' ורוזנטל ד' (עורכים), ספרות חז"ל הארץ-ישראלית: מבואות ומחקרים, ירושלים תשע"ח (שני כרכים).
9. ליבנר ע', "נספח 4: גיאוגרפיה וריאליה במדרש קהלת רבה", בתוך: מ' הירשמן, מדרש קהלת רבה א–ו, ירושלים תשע"ז, עמ' קיז–קכה.
10. ליבנר ע', "סופה של תקופת האמוראים הארץ ישראלית: תיקוף, היסטוריה וארכיאולוגיה", תרביץ פו, ד (תשע"ט), עמ' 575–610.
11. ליכט ח', "על מותם של תלמידי רבי עקיבא", טורא (תשמ"ט), עמ' 119–134.
12. סגל ב"צ, הגיאוגרפיה במשנה, ירושלים תשל"ט.
13. ספראי ז', "הדרשות הגיאוגרפיות כמקור היסטורי", דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות (תשל"ז), עמ' 79–92.
14. ספראי ז', "בשולי כתובת רחוב", ציון מב (א-ב) (1977), עמ' 1–23.
15. ספראי ז', "הר המלך עדיין חידה", בתוך: מ' ביליג (עורכת), מחקרי יהודה ושומרון יט (תש"ע), עמ' 69–82.
16. ספראי ש' וספראי ז', משנת ארץ ישראל, מסכתות שביעית וראש השנה.
17. עבאדי ע', "האגדה על נירון קיסר" – יצירה ספרותית או תיעוד היסטורי?, ציון פו (תשפ"א), עמ' 175–189.
18. רביב ד', "מדרש 'ויסעו': מסעי מלחמה בדרום השומרון ובהר חברון בתקופה החשמונאית הקדומה", ציון פו, ג (תשפ"א), עמ' 399–423.
19. רוזנסון י', "ערים מוקפות חומה – רשימה אקראית או טקסט מגמתי?", סידרא יז (תשס"ב), 205–215.

20. רוזנפלד ב"צ, "מקומות מושבם של חכמים ביהודה 70–400 פריפריה ומרכז", Hebrew Union College Annual, 2006, Vol. 77 (2006).
21. שחר י', "הר המלך: לפתרונה של חידה", ציון סה (תש"ס), עמ' 275–306.
22. Ben-David H. "The Rehov Inscription: A Galilean Halakhic Text Formula?", pp. 231–240.
23. Ben Eliyahu E., 2019, *Identity and Territory: Jewish Perceptions of Space in Antiquity*, Oakland.
24. Fine S. "Archaeology and the Interpretation of Midrash", in: M. Kraus (ed.), *How should Late Antiquity Rabbinic Literature be Read in the Modern World – Hermeneutical limits and possibilities*, Piscataway 2006, pp. 199–217.
25. Safrai Z. 2018, *Seeking out the land: land of Israel traditions in ancient Jewish, Christian and Samaritan literature (200 BCE-400 CE)*, Leiden.

חומר לקריאה מומלצת

1. אילן ט' ונועם ו', בין יוספוס לחז"ל, כרך א: האגדות האבודות, ירושלים תשע"ז.
 2. אילן ט' ונועם ו', בין יוספוס לחז"ל, כרך ב: אגדות החורבן, ירושלים תשע"ז.
 3. גודבלט ד', "מדינת הים – מישור החוף", תרביץ סד, א (תשנ"ה), עמ' 13–25.
 4. טרופר ע', "על ילדים, ארזים, תרנגולים וחורבן", מחקרי ירושלים בפולקלור היהודי כד–כה (תשס"ז), עמ' 69–86.
 5. ליכטנשטיין י"צ, שבע חכמות שבתלמוד ומדרש: הגאוגרפיה של התלמוד, לונדון תרע"ב.
 6. נאמן פ', אנציקלופדיה לגיאוגרפיה תלמודית, תל אביב תשל"ב.
 7. לנדי י', "הבנות חדשות ברשימה העתיקה מזמן חז"ל הידועה בשם "כתובת רחוב", מוריה 33 (י-יב) (2015), עמ' שה-שטו.
 8. קיסטר מ', "ביאורים באגדות החורבן באבות דרבי נתן", תרביץ סז, ד (תשנ"ח), עמ' 483–529.
9. Bregman M. "The Darshan: Preacher and Teacher of Talmudic Times", *The Melton Journal* 14 (1982), pp. 3–48.
 10. Fine S. "When Yosa Meshita Took the Temple Menorah – A Rabbinic Legend", *Near Eastern Archaeology* 82, 3 (2019), pp. 148–155.
 11. Shahar Y., 2004, *Josephus geographicus: the classical context of geography in Josephus*, Tübingen.